

Asia: VN/9791/2020

Rikosprosessin tehostaminen

1. Lapsiin kohdistuvien rikosten käsittelyn nopeuttaminen

a) Esitutinnan toimittamista sekä syyteharkintaa ja syytteen nostamista kiireellisesti koskevat ehdotukset sekä pääkäsittelyn pitämistä määräajassa koskeva ehdotus asianomistajan ollessa alle 18-vuotias (ETL 3:11, ROL 1:8a ja ROL 5:13)

-

b) Edunvalvojan määräämistä esitutkinnassa koskeva ehdotus (ETL 4:8)

-

2. Erityisosaamisen turvaaminen

a) Esitutinnan johdon keskittämistä alle 18-vuotiaita koskevassa esitutkinnassa koskeva ehdotus (ETL 4:7)

-

b) Esitutkintatoimenpiteiden ja tutkinnan johdon keskittämistä erityisen suojelun tarpeessa olevia asianomistajia koskevassa esitutkinnassa koskeva ehdotus (ETL 4:7a)

-

3. Tekniikan hyödyntäminen rikosprosessissa

a) Kuulustelutilaisuuden tallentamista ääni- ja kuvatallenteeseen koskeva ehdotus (ETL 9:3)

-

b) Kuulustelutilaisuuden tallentamisesta todisteena käyttämistä varten koskevat ehdotukset (ETL 9:4 ja OK 17:24)

-

4. Esitutkintayhteistyön kehittäminen

a) Tutkintasuunnitelmia koskeva ehdotus (ETL 3:3a)

-

b) Loppulausuntoa koskeva ehdotus (ETL 10:1)

-

c) Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyövelvollisuutta koskeva ehdotus (ETL 5:3)

-

5. Sovittelumahdollisuudesta ilmoittamista koskevat ehdotukset (ETL 4:16 ja 4:18)

.

-

6. Ns. putkakuolemia ja poliisin voimankäyttötilanteita koskevat ehdotukset (ETL 2:4 ja 5:1)

.

-

7. Tarve ja edellytykset syyttäjän vaitiolo-oikeudesta säätämiseksi (mietinnön liite 2)

.

-

8. Muut mietinnössä käsitellyt asiat

a) Velvollisuus esitutinnan toimittamiseen ja selvittämisvelvollisuuden laajuus

-

b) Syyteneuvottelun kehittäminen

-

c) Perusteluvelvollisuus syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen sekä tuomioistuimen ratkaisussa

-

d) Rikosasioiden valmistelu käräjäoikeudessa

-

e) Preklusio rikosasioissa

-

f) Adheesioperiaate

-

g) Uhridirektiivin täytäntöönpano toisessa jäsenvaltiossa asuvien uhrien oikeuksien osalta

-

9. Ehdotusten vaikutukset, mukaan lukien arvio mahdollisesta tuottavuuden lisääntymisestä sekä vaikutukset ICT-järjestelmiin

.

-

10. Muuta

.

Yleistä

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi esitutkintalakia, lakia oikeudenkäynnistä rikosasioissa, oikeudenkäymiskaarta ja oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annettua lakia. Esityksen tavoitteena on tehostaa rikosasioiden käsittelyä erityisesti syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen yhteistyötä tiivistämällä ja lyhentää rikosten kokonaiskäsittelyaikoja.

Esityksessä ehdotetaan lapsiin kohdistuvien rikosten käsittelyn nopeuttamiseksi, että lapsen henkeen, terveyteen, yksityisyyteen, rauhaan, kunniaan, vapauteen tai seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen kohdistuvat rikokset olisi jatkossa käsiteltävä kiireellisinä. Ulkoministeriö pitää muutoksia kannatettavana Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden näkökulmasta.

Ihmiskaupan uhreja koskevilta osin ulkoministeriö pitää muistiossa esitettyjä tavoitteita ihmiskaupan uhrien entistä paremmasta tunnistamisesta, heidän asemansa parantamisesta rikosprosessissa sekä tutkinnan nopeuttamisesta kannatettavina. Ulkoministeriö yhtyy muistiossa todettuun ihmiskaupan uhrien erityisen haavoittuvasta asemasta ja pitää tärkeänä ihmiskaupan uhrien aseman parantamista kansallisissa viranomaisprosesseissa.

Työryhmä on laatinut ehdottamansa lainsäädäntömuutokset hallituksen esityksen muotoon. Esityksen jatkovalmistelua varten ulkoministeriö esittää seuraavat huomiot:

Ulkoministeriö ehdottaa, että käsillä olevan mietinnön lukua 2 ”Nykytila ja sen arviointi” täydennetään siten, että siihen lisätään kappale koskien Suomen kansainvälisiä ihmisoikeusvelvoitteita, vaikka niitä osin käsitellään mietinnössä. Suomen perustuslain 22 § velvoittaa julkisen vallan turvaamaan perusoikeuksien lisäksi myös ihmisoikeuksien toteutuminen.

Ulkoministeriö viittaa hallituksen esityksen laatimishjeeseen (HELO), jonka mukaan hallituksen esityksen jaksossa ”Nykytila ja sen arviointi” on tehtävä selkoa myös EU-oikeuden ja Suomea sitovien kansainvälisten velvoitteiden vaikutuksista nykytilaan. Tarvittaessa on selostettava EU:n tuomioistuimen sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) ja muiden kansainvälisten tuomioistuinten käytäntö nykytilan kannalta.

Mietinnön sivulla 34 on mainittu lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991), Euroopan neuvoston yleissopimus naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (SopS 52 ja 53/2015; Istanbulin sopimus) sekä lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan tehty Euroopan neuvoston yleissopimus (SopS 87 ja 88/2011; Lanzaroten sopimus). Ulkoministeriö katsoo, että mietinnössä ei ole avattu riittävällä tasolla näiden sopimusten sisältöä tai arvioitu käsillä olevien muutosten vaikutuksia suhteessa yleissopimukseen. Myös ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehty Euroopan neuvoston yleissopimus (SopS 43 ja 44/2012) tulisi huomioida mietinnössä. Ulkoministeriö katsoo lisäksi, että sopimukseen ensimmäisen kerran viitattaessa tulisi mainita myös sopimuksen sopimussarjanumero.

Lapsen oikeudet

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen osalta ulkoministeriö katsoo, että asian arvioinnissa tulisi huomioida lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus ja erityistä huomiota tulisi kiinnittää yleissopimuksen periaatteisiin, jotka koskevat lapsen etua (3 artikla 1 kohta) sekä lapsen oikeutta saada näkemykset huomioon otetuiksi (12 artikla).

Lisäksi mietinnössä tulisi mainita myös YK:n lapsen oikeuksia koskevaan yleissopimukseen tehty valinnainen pöytäkirja lastenmyynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta (SopS 40 ja 41/2012). Valinnainen pöytäkirja on tullut Suomen osalta voimaan 1.7.2012.

Mietintö käsittelee lapsen asemaa rikosprosessissa ja erityisesti seksuaalirikoksia koskevissa prosesseissa. Tässä suhteessa olisi erityisen tärkeää huomioida Lanzaroten sopimuksen luvut IV (suojelutoimenpiteet ja uhrien avustaminen), VI (aineellinen rikosoikeus) ja VII (tutkinta, syytetoimenpiteet ja prosessioikeus).

Ihmiskaupan uhrin

Muistiossa esitetään muutettavaksi muun muassa esitutkintalain (805/2011) 9 luvun 3 §:ä. Säännöstä ehdotetaan täydennettäväksi niin, että jatkossa kuulusteltavan pyytäessä kuulustelutilaisuus olisi videoitava, ellei se merkittävästi viivytä asian käsittelyä tai siitä aiheudu muuta vastaavaa merkittävää haittaa. Lisäksi säännöstä laajennettaisiin koskemaan muun muassa

seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä, paritusta ja ihmiskauppaa koskevia oikeudenkäyntejä. Muutoksen tarkoituksena on muistion mukaan edistää videointia esitutkinnassa ja parantaa asianomaisten asemaa.

Ulkoministeriö toteaa, että parituksen sekä ihmiskaupan uhrin ovat Suomessa usein haavoittuvammassa asemassa verrattuna useiden muiden rikosten asianomaisiin myös sen vuoksi, että he eivät välttämättä osaa suomen kieltä tai tunne Suomen oikeusjärjestelmää. Ulkoministeriön näkemyksen mukaan, jotta muutosehdotuksen tarkoitus toteutuu, tulisi näiden rikosten uhrien kohdalla kiinnittää erityistä huomiota siihen, että heillä on tieto oikeudestaan saada kuulustelu videoiduksi sekä tämän oikeuden ja sen käyttämättä jättämisen merkityksestä myöhemmin rikosprosessissa.

Ulkoministeriö pitää hyvänä, että muistiossa on huomioitu Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastaisen toiminnan asiantuntijaryhmän (Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings, GRETA) ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (SopS 43 ja 44/2012) täytäntöönpanoa Suomessa koskevan ensimmäisen sekä toisen arviointikierroksen raportit vuosilta 2015 ja 2019 sekä Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntijaryhmän (Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence, GREVIO) naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (SopS 52 ja 53/2015) täytäntöönpanoa Suomessa koskevan ensimmäisen valvontakierroksen raportti vuodelta 2019.

Euroopan ihmisoikeussopimus ja oikeuskäytäntö

Mietinnön sivulla 20 on viitattu ensimmäisen kerran Euroopan ihmisoikeussopimukseen. Ulkoministeriö katsoo, että ensimmäisen kerran mainittaessa tulisi käyttää sopimuksen koko nimeä: yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (SopS 18 ja 19/1990; sellaisena kuin se on myöhemmin muutettuna SopS 71 ja 72/1994, SopS 85 ja 86/1998, SopS 8 ja 9/2005, SopS 6 ja 7/2005 sekä SopS 50 ja 51/2010; Euroopan ihmisoikeussopimus).

Mietinnössä on käsitelty Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaa. Ulkoministeriö toteaa, että EIT:n oikeuskäytäntö 6 artiklan ja mietinnössä käsiteltyjen oikeuksien osalta on melko suppea (ks. muun muassa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöä koskevat tulkintaoppaat: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=caselaw/analysis/guides&c=#> sekä tuomioistuimen temaattiset tiedotteet <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=press/factsheets&c=>).

Ulkoministeriö katsookin, että EIT:n oikeuskäytäntöä, mukaan lukien Suomelle annetut ratkaisut, olisi jatkovalmistelussa syytä avata tarkemmin ja systemaattisemmin niin yleisesti kuin myös kunkin yksittäisen ehdotuksen kohdalla arvioiden ehdotuksen sisältöä EIT:n oikeuskäytännössä asetettujen

vaatimusten valossa. Ulkoministeriön näkemyksen mukaan mietintöön nyt sisältyvät yleisen tason viittaukset oikeuskäytännön olemassaoloon eivät ihmisoikeuksien toteutumisen arvioimisen kannalta ole välttämättä riittäviä.

EIT:n oikeuskäytäntöön viitataan työryhmämietinnössä esimerkiksi sivuilla 51 ja 86. Ulkoministeriö pitää hyvänä, että EIT:n oikeuskäytäntöä on käsitelty luonnoksessa. Ulkoministeriö kuitenkin esittää, että EIT:n oikeuskäytäntöön viitattaisiin mietinnössä yhtenäisesti, esimerkiksi seuraavasti: Aigner v. Itävalta, nro 28328/03, 10.5.2012.

Heikkinen Helinä
Ulkoministeriö